

Divendres 26

Sessió 1 – 11:15 a 13h

- Raquel Casesnoves i Eva Juarros Dausà: *Les institucions catalanes a NYC: Influència en la transmissió i manteniment del català.*
- Natxo Sorolla: *Entendre les substitucions lingüístiques mitjançant l'anàlisi de xarxes socials. El cas de la Franja.*
- Vanessa Bretxa: *Estabilitat i canvi en els usos lingüístics durant la transició de l'educació primària a la secundària.*
- Xavier Tenorio: *Processos de substitució lingüística al llarg de l'Educació Secundària Obligatoria en contextos plurilingües.*

Sessió 2 – 15 a 16:45h

- Domènec Bernardó: *Les enquestes sociolingüístiques nord-catalanes: unes quantes equivocacions al nord i al sud de la frontera.*
- Claudi Balaguer: *Llengües i identitat(s) a la comunitat gitana de Millars.*
- Marta Rovira i Montserrat Treserra: *La llengua i la frontera. Una proposta d'anàlisi de la relació entre llengua i imaginari simbòlic a la Catalunya del Nord.*
- Gentil Puig: *Notes sobre la relació llengua i cultura a Catalunya Principat i a Catalunya del Nord.*

Dissabte 27

Sessió 3 – 9 a 10:45h

- Amado Alarcón, Josiah McHeyman i Cristina Morales: *Els beneficis del bilingüisme als sectors sanitari i justícia penal en la frontera USA-Mèxic.*
- Amado Alarcón, Miquel Angel Pradilla i Maria Martínez: *Negociació col·lectiva i llengua en l'anomenada nova economia.*
- Natàlia Carbonell: *Vivències i reflexions lingüístiques dels refugiats a França durant l'exili del 1939.*
- Cristina Sánchez: *Usos lingüístics i referents socials: a on és la classe mitjana?*

Sessió 1: Divendres 26 d'11:15 a 13h

Les institucions catalanes a NYC: Influència en la transmissió i manteniment del català

Transmissió lingüística, llengua catalana, comunitat catalano-americana, Nova York, Estats Units, Migració

Raquel Casesnoves i Eva Juarros-Daussà
raquel.casesnoves@upf.edu

Els resultats del Cens de 2011 mostren que la comunitat catalana que resideix i viu de manera permanent a la ciutat de NY està compresa per més de 1.800 catalans, 300 dels quals són menors i nascuts al país. La immensa majoria parla, a banda de l'anglès, el castellà i, sobretot, el català. A més a més, els catalano-americans que tenen fills acostumen a transmetre principalment el català (Casesnoves i Juarros-Daussà, en premsa). En aquesta presentació ens preguntem quin paper juguen les institucions catalanes a NYC en la transmissió del català més enllà de la Península i les Illes Balears.

Atès que existeixen nombroses institucions catalanes a la ciutat de Nova York consagrades a promoure la cultura catalana a l'exterior (el departament cultural de la Delegació del Govern de la Generalitat, l'Institut Ramon Llull) i a posar l'abast els recursos perquè els no catalanoparlants de l'exterior aprenguin la llengua (a través fonamentalment del lectorat de la Columbia University) i més en general la sociolingüística i la literatura catalanes (amb la Càtedra Mercè Rodoreda de la Universitat de la Ciutat de Nova York), semblaria que el català està extraordinàriament promogut a NYC. Els resultats del nostre estudi, basats en una enquesta sociolingüística, en entrevistes semi-dirigides i converses informals, però, reflexa una desconexió entre la comunitat catalano-americana i les institucions catalanes. La nostra hipòtesi és que les institucions que promouen la cultura catalana a l'exterior tenen una ideologia que podríem anomenar «purista» o d'«autenticitat lingüística» (Woolard 2012), en el sentit que la cultura que creuen 'exportable' no inclou els productes culturals dels emigrants que, de fet, són els encarregats de parlar i mantenir la llengua i, en general, la cultura catalana a l'exterior. Possiblement la redefinició de la llengua i la cultura més enllà de les fronteres, intrínseca a la condició d'emigrant, com a dinàmica, canviant i permeable (del Valle 2000; Woodward 2002) ens resulti incòmoda. Malgrat les nostres reticències, les dinàmiques globalitzadores del segle XXI aniran imposant cada vegada més aquesta nova concepció de cultura que haurem d'acceptar i acollir.

Entendre les substitucions lingüístiques mitjançant l'anàlisi de xarxes socials. El cas de la Franja

Sociolingüística, xarxes socials, metodologia

Natxo Sorolla
natxosorolla@gmail.com

Els ciutadans de societats plurilingües habitualment coneixen més d'una llengua. El contacte de llengües no només afecta a les societats amb llengües tradicionalment minoritzades, sinó que, cada vegada més, el monolingüisme és més l'excepció que no pas la norma. Les llengües que cada individu utilitza per a la comunicació amb altres individus varia segons multitud de factors. Tradicionalment, la sociologia de la llengua ha analitzat aquests usos lingüístics a partir de factors sociodemogràfics, de les competències i de les representacions lingüístiques de cada parlant. Perquè l'anàlisi sociolingüística tradicional, com en la resta de ciències socials, s'ha fixat bàsicament en els atributs dels individus. I en molt pocs casos ha estudiat l'efecte que tenen les relacions.

Però l'estudi del fenomen de la comunicació, més que en cap altre cas, requereix posar les

relacions socials en el centre de la seua recerca. Per tant, es fa necessari incorporar l'anàlisi de xarxes socials en la recerca sociolingüística. Alguns autors han treballat amb l'anàlisi de xarxes socials en l'estudi de comunitats amb processos de substitució lingüística (Gal, 1979), en l'estudi del comportament sociolingüístic de comunitats immigrades (Li, 1994) o en la recerca sociolingüística de caire més variacionista (Milroy, 1987). Però aquestes recerques s'han desenvolupat sobretot des de perspectives qualitatives, on la xarxa social ha estat més una metàfora que no pas una metodologia d'anàlisi.

La recerca sociolingüística amb anàlisi de xarxes socials habitualment es troba amb una problemàtica metodològica que no és pas menor. Les relacions entre dos individus poden existir o no. Però en els casos en què aquesta relació existeix, aquesta es pot desenvolupar en una llengua o en una altra. Això fa que en sociolingüística l'anàlisi de xarxes socials es faça amb matrius valorades, de tipus nominal (o categòric). És per això que presentarem l'exploració de diferents tècniques per a resoldre aquesta problemàtica.

En la nostra recerca amb 245 alumnes de diferents poblacions de la Franja (poblacions catalanoparlants a Aragó) hem detectat un canvi cabdal en la centralitat de la llengua catalana en el desenvolupament de la vida social. Així, s'ha passat d'una societat plenament catalanoparlant (Sorolla Vidal, 2005) a una situació en què el català és una llengua perifèrica en les relacions socials entre alumnes. En aquestes noves generacions, nascudes a partir dels anys 90, el català té un paper molt perifèric, fins i tot en les relacions entre catalanoparlants inicials.

L'ús de l'anàlisi de xarxes socials com a complement de les enquestes fa possible l'estudi de les tries lingüístiques des d'una perspectiva quantitativa, i per tant, representativa. Però a la vegada amb suficient penetració en la realitat per a aprofundir en el coneixement dels mecanismes que poden explicar aquest moment de canvi sociolingüístic. Això permet matisar també el nucli central del paradigma de la transmissió intergeneracional de les llengües (Fishman, 1991).

Així, s'estudia amb profunditat les relacions homòfiles (entre parlants de la mateixa llengua) i les relacions heteròfiles (entre parlants de diferent llengua), la norma de convergència a una única llengua en interaccions amb parlants de diferents llengües i la tendència dels parlants de la mateixa llengua a mantenir més relacions entre ells que no amb parlants d'altres llengües. Finalment, es fa una reflexió sobre les potencialitats de l'anàlisi de xarxes amb els models exponencials ERGM (exponential random graph model).

Estabilitat i canvi en els usos lingüístics durant la transició de l'educació primària a la secundària

Llengua, educació, preadolescents, cultura, grups etnolingüístics, estudi diacrònic.

Vanessa Bretxa i Riera

vanessa.bretxa@ub.edu

Un dels actuals reptes de l'educació bilingüe és la dificultat de transferir el coneixement escolar de la L2 a un àmbit social més ampli. Si bé és clar que l'educació bilingüe -en les seves múltiples formes- porta a resultats reeixits (Baker, 2006) la definició d'èxit sovint és limitada per l'entorn demolingüístic de l'escola, zona o comunitat (Thomas i Roberts, 2011).

En el cas concret de Catalunya la valoració de l'èxit del model de conjunció en català és complexa. D'una banda, el coneixement del català entre els joves i adolescents s'ha incrementat significativament en comparació les generacions anteriors (EULP, 2008). No obstant això, tot i aquest augment, el coneixement no es veu traduït en un creixement efectiu en l'ús del català dins i fora de l'escola (Galindo i Vila, 2009).

Aquest estudi es centra en les pràctiques lingüístiques dels preadolescents que tenen lloc durant la transició de l'escola primària a la secundària. Posant especial èmfasi en: (a) la

identificació dels canvis més rellevants que es produeixen en els usos lingüístics en tres àmbits: la llar, l'escola i les relacions entre iguals (xarxes socials), (b) la identificació de perfils sociolingüístics i finalment, (c) examinar la influència de l'entorn socio-demogràfic i sociolingüístic en la creació d'aquests perfils. La metodologia es va basar en un qüestionari sobre els coneixements i usos lingüístics de les diverses llengües presents en la societat catalana. L'univers d'estudi el formen 888 alumnes nascuts l'any 1995 de la ciutat de Mataró (121.746 habitants). La base de l'anàlisi és la comparació diacrònica de diversos indicadors. Els resultats mostren que, en la transició de la primària a la secundària es produeix un augment en l'ús del castellà en tots els àmbits, des de la llar a l'escola. No obstant això, es perfilen diverses dinàmiques i grups de preadolescents on l'ús del català es veu reforçat.

Processos de substitució lingüística al llarg de l'Educació Secundària Obligatòria en contextos plurilingües

Substitució lingüística, estudi longitudinal, Educació secundària obligatòria

Xavier Tenorio Segarra

xavi.tenorio@gmail.com

La comunicació que es presenta té com a objectiu avaluar els processos de substitució lingüística en els adolescents en un context plurilingüe, mitjançant un estudi longitudinal amb una mostra 1145 estudiants de diferents territoris de llengua catalana (Manlleu, Mataró, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí, Balaguer i les comarques del Baix Cinca i la Llitera a la Franja de Ponent) en tres moments de la seva etapa educativa: 6è de primària, 1r d'ESO i 4t d'ESO.

Dintre dels referents teòrics de la sociolingüística, s'han considerat els processos de substitució lingüística com un procés que es dona en el procés de diverses generacions, amb tot, aquesta visió pot quedar parcialment anul·lada en contextos com el del català, ja que els processos de substitució lingüística es poden donar en una sola generació, mitjançant processos de bilingüització o, inclús, trilingüització (Vila i Boix, 1998, 186). En el cas català, s'ha de tenir en compte que hi conviuen dues llengües amb una gran presència i un status legal (català i castellà) i d'altres llengües fruit dels processos migratoris. Per tant, els possibles processos de substitució es poden donar entre català i castellà, o entre una d'aquestes dues llengües i les al·lòctones.

L'estudi consta de dues parts. En la primera, es presenten els diferents perfils pel que fa la substitució lingüística en diferents àmbits d'ús (familiars, escola, Internet, temps lliure i interpersonal). Els resultats mostren com no es produeixen grans substitucions d'unes llengües per unes altres, sinó que es donen petites "vibracions". En segon lloc, s'analitzen els elements que expliquen la configuració d'aquests perfils mitjançant variables sociodemogràfiques (sexe, lloc de naixement o municipi), psicològico-socials (actituds lingüístiques), socioeducatives (tipus de centre educatiu) o sociolingüístiques (llengua inicial).

Sessió 2: Divendres 26 de 15 a 16h

Les enquestes sociolingüístiques nord-catalanes: unes quantes equivocacions al nord i al sud de la frontera

Sociolingüística, enquestes, Catalunya-Nord

Domènec Bernardó
bernardo.univ@yahoo.fr

Cal constatar en primer lloc que les enquestes sociolingüístiques nord-catalanes han conegut dues etapes: una primera fase de dinàmica endògena i una segona fase en la qual les iniciatives han vingut sobretot del sud de la ratlla. Si es pot considerar que aquesta evolució ha impactat de manera significativa en els plantejaments, els mètodes i les interpretacions, existeixen també unes quantes equivocacions que es mantenen amb una certa constància. Ens limitarem a les més corrents en nombre de tres: una quantificació obsessiva, la comparació d'allò que no és comparable i la confusió entre usos i representacions.

La focalització sobre la quantificació resulta d'una convergència complexa entre les representacions, les expectatives i les estratègies de diversos grups. La qualitat dels resultats és ja bastant dubtosa però la crítica principal és que els estudis qualitius altament prioritaris han estat totalment marginats.

Les comparacions no resisteixen un anàlisi rigorós, que siguin entre períodes – considerant les evolucions brutals que estan afectant Catalunya-Nord – o entre territoris – a nivell intraregional o pancatalà.

La quasi totalitat de les enquestes es basen sobre variables declaratives – particularment relatives a l'ús - i en darrera instància es recolzen sobre representacions. Considerant a més el pes de les representacions sobre les pràctiques, aquest fet hauria pogut ser assumit de manera adequada. Una altra solució, l'observació directa – com amb l'enquesta EOCC (desembre de 2004) – ha estat generalment descartada.

Tots els intents de crítica, de deconstrucció o d'alternativa han topat amb una hostilitat ambiental difusa o explícita segons modalitats diverses.

Llengües i identitat(s) a la comunitat gitana de Millars

Gitanos, català, Internet, mixitat

Claudi Balaguer
ratapenada@yahoo.com

La societat nord-catalana compta al seu si una població gitana bastant important que ja ha estat objecte de diversos estudis. Aquesta es troba concentrada sobretot a diversos barris de la capital Perpinyà, però existeixen altres comunitats a la resta de la Catalunya del Nord, especialment a Millars que compta probablement amb la segona comunitat més important del departament.

La seva implantació al poble és bastant antiga, i el col·lectiu gitano hi representa aproximadament un 10% de la població total. A desgrat del fet que els gitanos nord-catalans eren locutors de caló originàriament, actualment la seva llengua materna és el català, un català amb tot peculiar que no pertany completament al català septentrional i que testimonia parcialment de la itinerància i dels orígens diversos dels membres de la comunitat. Amb tot, d'ençà una desena d'anys aproximadament la societat gitana sofreix canvis importants, veu els seus valors i costums capgirats, i el mateix procés d'aculturació que ha fet esfumar-se en gran part el català del seu territori natural a la part septentrional del Pirineu està atacant els usos lingüístics tradicionals de la comunitat gitana amb una velocitat

esfereïdora.

Amb aquest article mirarem de veure i analitzar com han evolucionat, i evolucionen constantment, la identitat i les pràctiques lingüístiques al sí de la comunitat gitana de Millars a través d'entrevistes fetes a alguns membres que integren aquest grup.

La llengua i la frontera. Una proposta d'anàlisi sobre la relació entre llengua i imaginaris simbòlics a la Catalunya del Nord

Marta Rovira-Martínez, Montserrat Treserra

mrovira@gaps.net

L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar els resultats d'una recerca realitzada sobre els símbols d'identitat nacional, que té un dels seus focus d'anàlisi en la Catalunya del Nord i els actors d'aquest territori implicats en la promoció de la recuperació de la llengua i la cultura catalanes.

L'estudi combina tres tècniques d'anàlisi. D'una banda, les entrevistes en profunditat realitzades a actors de la societat civil i de la política de la Catalunya del Nord. D'altra banda, l'anàlisi de les dades disponibles sobre coneixements i usos del català a la Catalunya del Nord (EUL08), i finalment a través de l'observació participant.

A través de l'estudi podem observar com des dels anys noranta fins a l'actualitat, la Catalunya del Nord ha viscut una progressiva recuperació del catalanisme, expressada socialment a través de manifestacions esportives, manifestacions polítiques, activitats culturals, etc. Aquest auge del catalanisme té com un dels seus eixos principals l'interès creixent per l'aprenentatge del català. Un interès que va molt més enllà del seu ús social. Alhora, la "recatalanització" de la Catalunya del Nord s'ha de contextualitzar en un moment de canvis importants en el context mateix d'aquest territori, però també a Catalunya. En aquest sentit, la frontera (o l'(a)frontera) juga un nou paper en l'imaginari dels catalans del Nord.

Malgrat aquest emmirallament amb el "Sud", el sentiment de catalanitat al Nord té unes altres característiques a la Catalunya del Nord. A través de l'estudi realitzat, podem comprendre com malgrat l'existència d'uns referents simbòlics comuns, es produeixen lògiques simbòliques diferenciades entre una banda i l'altra de la frontera. La qual cosa ens permet abordar un fenomen social de primer ordre, com és el fet que a través d'uns mateixos elements simbòlics s'activen diferents interpretacions socials.

"Notes sobre la relació llengua i cultura a Catalunya Principat i a Catalunya del Nord"

Llengua, Cultura, Catalunya Principat, Catalunya del Nord, Diglòssia i Identitat cultural

Gentil Puig i Moreno

g.puig-moreno@wanadoo.fr

Després de definir què entenen per cultura (una qüestió ja prou molt complicada) i tot optant per l'antropologia cultural, tractarem de plantejar unes preguntes sobre la relació entre llengua i cultura en el context d'uns territoris catalans veïns que viuen aquesta relació de maneres diferents. Respondrem així al tema general del Congrés "Societats i Cultures, més enllà de les fronteres". Perquè en efecte, més enllà de les fronteres estatals, aquestes societats formen un conjunt territorial i històric prou evident que permeten extreure alguns ensenyaments.

Si a Catalunya Principat sembla evident que la relació llengua i cultura és necessària, sòlida i íntimament lligada, l'una reforçant l'altra (amb dues lleis oficials per a la llengua i xarxes

potents de cultura popular) i a més, amb el suport de les institucions catalanes democràticament elegides (Generalitat de Catalunya i Parlament).

Per contra, a la Catalunya del Nord aquesta relació entre llengua i cultura és totalment diferent, feble i distesa a causa d'un poder regional inexistent per la defensa de la llengua. La situació de diglòssia generalitzada i històrica (sobretot a partir del final del segle XIX) perjudica greument l'ús social de la llengua. A partir dels anys 50 aquesta situació s'agreuja quan la llengua catalana deixa de ser llengua materna.

Actualment a Catalunya del Nord s'observa una situació paradoxal d'afebliment general de la llengua catalana i, en contrapartida, de reforç i manteniment de la cultura (molt sovint folkloritzada). Sembla doncs per als nord-catalans com si la defensa de la identitat històrica catalana sigui més fàcil de practicar i de viure a través de la cultura, més que no pas gràcies a la llengua. És evident que l'ús social de la llengua (més que el seu coneixement) necessita una més gran dedicació i defensa front a l'omnipresència del francès que ha arribat als últims pobles més amagats del territori.

Sessió 3: Dissabte 27 de 9 a 10:45h

Els beneficis del bilingüisme als sectors sanitari i justícia penal en la frontera USA-Mèxic

Amado Alarcón, Josiah McC Heyman, Cristina Morales

amado.alarcon@urv.cat

Aquesta comunicació analitza les relacions entre bilingüisme i ocupació en els sectors sanitari i de justícia penal [criminal justice] en la frontera entre Estats Units i Mèxic. Realitzem una selecció de àrees metropolitanes amb elevada presència de població d'origen hispà a Texas, Arizona, New Mexico i Los Angeles.

En aquestes localitzacions i a partir de la Amercian Community Survey (5%) 2006-10 identifiquem una mostra de 8927 treballadors al sector sanitari i de justícia criminal. Construïm una escala d'intensitat lingüística del treball de forma que contrastem per mitjà d'un anàlisi de regressió multinomial la relació entre requeriments lingüístics en el lloc de treball i competències en anglès i espanyol. Encara que els treballadors que necessiten més competències lingüístiques acostumen a tenir més probabilitat de ser bilingües, existeixen ocupacions, especialment les més regulades i les de més estatus on hi ha una sobre-representació d'aquells que només parlen anglès.

La recerca està finançada per The Civils Rights Project- University of California at Los Angeles.

Negociació col·lectiva i llengua en l'anomenada nova economia

Amado Alarcón, Miquel Angel Pradilla, Maria Martínez

amado.alarcon@urv.cat

Aquesta comunicació analitza la llengua com a objecte de negociació col·lectiva a centres d'atenció de trucades ubicats a Galícia, Catalunya i Madrid. Un aspecte notable del procés d'informatització i globalització de l'economia és la creixent importància de les competències i habilitats lingüístiques dels treballadors.

La llengua es converteix en una matèria primera del procés productiu. Les decisions sobre quines llengües, registres i estils de comunicació es converteixen en aspectes centrals per a la competitivitat de les empreses en l'anomenada nova economia.

Els objectius de la nostra investigació són: 1) identificar els processos de racionalització

lingüística dins de les empreses que tenen per fita augmentar la eficiència i eficàcia comunicativa; 2) Observar en quina mesura la gestió lingüística involucra: a) varietats segons origen nacional, b) registres segons classe social i nivell educatiu i c) estils culturalment definits com masculins o femenins; 3) Analitzar els posicionaments i resultats de la negociació entre sindicats i patronals respecte al paper de les llengües en la producció, retribució i disseny de carreres professionals.

Observem la creació de noves categories laborals, institucionalitzades en negociació col·lectiva, d'acord al grau d'autonomia lingüística en l'execució de tasques per part del treballador. El treball de camp s'està desenvolupant a través de 8 estudis de casos. El projecte està finançat pel Ministeri d'Educació i Competitivitat (FFI2012-33316).

Vivències i reflexions lingüístiques dels refugiats a França durant l'exili del 1939

Exili, llengua, escriptures populars, comunicació

Natàlia Carbonell Ros

u1058373@campus.udg.edu

La comunicació que proposo mostrarà a través d'un epistolari popular inèdit (conservat en el fons Ramir Bruguera, a l'Arxiu Municipal de Palafrugell) l'experiència individual de l'exili republicà del 1939, centrant-se principalment en les reflexions sobre la llengua que els mateixos exiliats en els seus escrits es van plantejar.

Un dels temes que sorgeixen en el pas per la frontera és la llengua, l'instrument de relació i de comunicació amb el nou entorn. A la Catalunya del Nord del 1939, la llengua oficial era la francesa, però el català com a llengua històrica era encara la llengua familiar, almenys en els entorns més rurals. Aquest fet, va suposar pels catalans que van entrar a França un emparament, un asil? Amb quina llengua van portar a terme la inserció en el nou espai? L'objectiu d'aquesta comunicació es veure quin espai ocupava cada llengua i com ho relataven els mateixos exiliats.

És sabut que molts intel·lectuals van reflexionar sobre l'experiència lingüística a l'exili, però el discurs que sobre aquest tema feien les classes populars no s'ha estudiat i, en canvi, és el principal testimoniatge per observar la vitalitat de la llengua i la percepció dels mateixos parlants. En aquesta comunicació es presenta, resseguint els textos populars, el que els refugiats pensaven sobre les llengües ambles quals estaven en contacte, la relació que mantenien amb cadascuna d'elles i l'ús que en feien en els seus escrits.

Usos lingüístics i referents socials: On és la classe mitjana?

Joves, classe social, desigualtats, condicions de vida, estructura social

Cristina Sánchez Miret

cristina.sanchez@udg.edu

L'estudi dut a terme amb dades de L'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població (EULP) de 2008 sobre la relació entre llengua i classe social planteja un seguit de preguntes interessants sobre la transcendència dels usos lingüístics dels diferents grups socials.

La comunicació se centra en analitzar on està la classe mitjana i com actua aquesta de referent en el posicionament lingüístics dels parlants. La relació entre la posició a l'estructura social i la llengua, i d'aquesta mateixa com a element bàsic de trajectòria, ha estat abundantment estudiat. El que es planteja actualment, especialment amb els canvis de composició de la classe mitjana actual, és cap a on va aquesta; tant en termes d'identificació com d'ús, i quin és el model social que presenta en l'actualitat.